کــــورتــــەباســــێك
لەســــەر ئەنــــفال

کــورتــەباســێك

لەســەر ئەنــفال

شەمزین جیهانی

ناوی کتێب: کورتەباسێك لەسەر ئەنفال
نووسینی: شەمزین جیهانی
چاپ: رۆژهەڵات
تیراژ: 1000
ژمارەی سپاردن: 1013

لەم بەرهەمەدا هەوڵم داوە ، مێژووی شالاوی لەناوبردنی نەتەوەی کورد لە باشووری کوردستان دا بە شێوەیەکی کۆنکرێت وەک کورتەباسێک بدەمە بەر دیدی خوێنەران . بەرهەمەکە زیاتر لە ساڵ و نیوێك توێژینەوەیە،کە لەو ماوەیەدا تیمێك لە توێژەرەوانی(HRW/ME) چەندین جۆر لە دۆکیۆمێنتی حکوومەتی پێشووی بەعسی عێراقی شیکردۆتەوە و چاوپێکەوتنی مەیدانی لە گەڵ 250 شایەت دا کرد کە زۆربەیان رزگار بووەکانی شالاوەکەی 1988ی ناسراو بە ئەنفال ، بوون.

ئەو تیمە لە توێژەرەکان بەو ئەنجامە گەیشتن کە رێژیمی عێراق تاوانی ژێنۆسایدی دژ بە کوردان بە ئەنجام گەیاندوە .

ئەنفال (تالانی – غارەت) ناوی سوورەی هەشت لە کتێبی قورئانە ، هەروەها ئەو ناوەیە کە عێراقیەکان بۆ زنجیرەیەك هێرشی سەربازی کەڵکیان لێ وەردەگرت ، کە لە 22 ی فێبریوەری تاکوو 6 ی سپتامبری ساڵی 1988ی خایاندبوو.

هەرچەندە کە شتێکی مەحاڵە بە بێ گەڕانەوە بۆ دواقۆناغی شەڕی عێراق و ئێران 1980تا1988 بتوانین لە شالاوی ئەنفال بگەین، بەڵام ئەنفالیش تەنیا بەرهەمی ئەو شەڕە نەبوو.
بە شێوەیەکی ورد، گەڕانەوەی ململانێیە بە پێی مەرجەکانی عێراق، هەلومەرجی کوتووپڕی مێژوویی بوو کە هەلی بۆ بەغدا رەخساند بۆ ئەوەی هەوڵدانە لە مێژینەکانی خۆی بگەیەنێتە ئەو پەڕی، بۆ چۆك پێدانی کوردەکان. هەڵبەت پێش تەقینەوەی دوژمنایەتی نێوان ئێران و عێراق.
هەروەها ئەنفال، زیندووترین تەعبیرە لەو هەموو توانا و دەسەڵاتەی درابوو بە عە لی حسن المجیدی ئامۆزای سەددام حوسێن و سکرتێری گشتی بیرۆی حیزبی بەعسی عەرەبی سۆسیالیستی عێراقی، لە باکوور.

المجید لە 29ی مارسی 1987وە تاکوو 23ی ئەپریل 1989، لە باکووری عێراقدا دەسەڵاتێکی درابۆیە ، کە یەکسان بوو بە دەسەڵاتی سەرۆك خۆی، لە گەڵ دەسەڵاتیشدا بە سەر هەموو دەزگاکانی ئەو هەرێمەدا.

المجید کە تاکوو ئیمرۆش لای کوردەکان بە عەلی ئەنفال یان عەلی کیمیاوی ناسراوە، فەرمانڕەوای موتڵەقی جێنۆسایدی کوردەکان بوو.

دەزگا مەرکەزیەکانی ژێر دەسەڵاتی المجید، بریتی بوون لە :

فەیلەقەکانی یەك و پێنجی سوپای نیزامی عێراقی، بەڕێوەبەرێتی گشتی ئەمن (مدیریە الامن العامە،اوالامن) و ئیستخباراتی عەسکەری (الاستخبارات).

میلێشیا کوردیەکانی سەر بە حکوومەت، کە بە فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی وەیان (جاش) ناسرابوون، لە کاری مامناونجی و گرنگدار یارمەتیان دەدا.

سەرچاوە لکێندراوەکانی تری هەموو جەیش، ئەمن، و دەزگای سیڤیلی دەوڵەتی عێراق، هەروەك لە قسەکانی المجیدا هاتبوو ((بۆ چارەسەر کردنی کێشەی کورد و لەناوبردنی تێکدەرەکان)) بەگڕ خرابوون.

شالاوی 1987 ـ 1989، لەم پێشێل کردنە گەورانەی مافی مرۆڤدا، کە لە خوارەوە باسیان دەکەم، خۆیان دەبیننەوە:

1. تیرە باران کردنی بە کۆمەڵ و لەبەین بردنی بە کۆمەڵی دەیان هەزار لەخەڵکانی شەڕ نەکەر، لەوانە ژمارەی زۆر لە ژن و منداڵ و هەندێ جاریش تێکڕای دانیشتووانی گوندەکان.

2. بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی بە شێوەیەکی بەربڵاو، کە لەوانە گازی موستارد و گازی

ئەعساب GB یان سارین، لە هەڵەبجە و هەروەها دەیان گوندی کوردستان، کە بۆ هۆی کوشتنی هەزارها خەڵك، بە زۆری ژن و منداڵ.

3. وێران کردنی تێکڕای دووهەزار گوند، کە لە دۆکیۆمێنتەکانی حکوومەتدا، وا باس کراون کە: سووتێنراون، تەختکراون، پاك کراونەتەوە و هەروەها بەلاینی کەمەوە دەیان شارۆچکە و مەرکەزی ئیداری گەورەتر وەکوو (ناحیە و قەزاکان).

4. بە تێکرایی وێرانکردنی ناوەندە سیڤیلەکان لە لایەن ئەندازیارانی سوپاوە، بە قوتابخانە و مزگەوت و بیری ئاو و بینای تریشەوە لە گوندەکاندا کە دانیشتووانیان تیادا نەبوو، لە گەڵ هەندێ وێزگەی ئەلەکتریکی ناسەرەکی.

5. بە تاڵان بردنی موڵك و ماڵی خەڵکە سیڤیلەکان و ئاژەڵی کێڵگەکان بە شێوەیەکی فراون لە لایەن هێزەکانی سوپا و میلێشیاکانی سەربە حکوومەتەوە.

6. گرتنی بە گۆترەی گوندنشینەکان کە دەستگیر کرابوون لە ناوچە دەستنیشان کراوەکاندا ((ناوچە قەدەغەکراوەکان (المناطق المحضورە) هەرچەند ئەمانە ماڵ و موڵکی خۆشیان بوو.

7. گرتنی بە گۆترە و حجزکردنی دەیان هەزار ژن و منداڵ و خەڵکی بە ساڵا چوو بۆ چەندین مانگ، لە هەلومەرجی نالەباردا بە بێ ئەمری دادگا، یان هەر هۆیەك، جگە لەوەیکە وای بۆ دەچوون کە هەواداری بەرهەڵستکارە کوردەکان بوون. دەیان هەزاریان بە هۆی خواردەمەنی پیس و بە نەخۆشی، مردن.

8. داڕووخاندنی ئابووری و ژێرخانی دێهاتی کوردستان.

9. بە زۆر ئاوارەکردنی سەدان هەزار لە گوندنشینەکان، لە ڕێگەی کاولکردنی خانووەکانیان بەردانیان لە بەندیخانە و یان گێڕانەوەیان بۆ نەفیگە یان تەبعیدگە.
ئەم سیڤیلانە بە لۆری باردەبران بۆ ئەو ناوچانەی کوردستان کە دوور بوون لە ماڵەکانیانەوە، وە لەوێش تەنیا بەقەرەبوویەکی زۆر کەمی حکوومەتەوە، ئەویش ئەگەر هەبوو بێت، بۆ موڵك و ماڵە کاولکراوەکانیان جێ دەهێڵران و هیچ تەگبیریش نەکرابوو بۆ حەوانەوەیان وەکوو خانوو، جلوبەرگیان خواردەمەنی، هەروەها بە ناهەمواریەکی زۆریشەوە ڕێگەیان پێ نەدەدرا کە بگەرێنەوە بۆ گوندە ئەسڵییەکانی خۆیان.

ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکی کورد لەم بارودۆخە نالەبارانەدا، لە ماوەی ساڵێک دوورخستنەوەیاندا، مردن.

لە ماوەی یەکەم حەفتەی هێرشەکانی چەکی کیمیاوی ناوەڕاستی ئەپریلدا، هێزەکانی المجید ، ئامادە بوون بۆ دەستپێکردنی ئەوەی خۆی ناوی نابوو: پرۆگرامێکی سێ مانگی بۆ تێکدان و ڕامالینی گوندەکان وەیان کۆکردنەوەکان.

یەکەمیان لە 21ی ئەپریلەوە بوو تاکوو 20ی مەی، دووهەم لە 21ی مایوە تاکوو 20ی جون.

زیاتر لە 700 گوند سووتێنران و بە بۆلدوزەر تەخت کران، زۆربەیان هاوتەریپی ڕێگا سەرەکیداکانی ناو ناوچەکانی ژێر کۆنترۆڵی حکوومەت بوون.
بە هەر حاڵ لەبەر ئەوەی هێزەکانی عێراق هێشتا لەبەربەرەکانی شەڕدا بوون و سەرچاوەی پێویستیشی بۆ ئۆپەراسیۆنێکی وا گەورە لەبەر دەستدا نەبوو، سێهەم قۆناغی ئۆپەراسیۆنەکە ڕاگیرا.
دواییتریش ئەنجامەکانی قۆناغی سێهەم بە ئەنفال جێبەجێ دەکرا.

بەلای ڕەژیمی عێراقەوە، هیچ هەنگاوێکی ئیداری لە سەرژمێری 17ی ئۆکتۆبری 1987 گرینگتر نەبوو بۆ مەرجەکانی دیاریکردنی ئەو کۆمەڵە خەڵکەی کە مەبەست بوو بۆ لەناو بردنیان.

ئەوکاتەش، کەوا گوند ڕامالینەکان پشتێنێکی ئەمینی بەکردار لە نێوان حکوومەت و ئەو شوێنانەی کە لە ژێر کۆنترۆڵی پێشمەرگەدا بوون پێکهێنابوو، حیزبی بەعس دوا بڕیاری بەناوچە قەدەغەکراوەکاندا کە:

- دەتوانن یان (بگەڕێنەوە بۆناو ڕیزی نیشتمانی) بەواتایەکی دیکە، ماڵەکانیان و ژیانیان واز لێ بهێنن و قوبوڵی نیشتەجێ بوونی زۆرەملی لە ناو ئوردووگا پیسەکانی ژێر چاوەدێری هێزەکانی ئەمندا بکەن
- وەیان وولاتێتی عێراقی لە دەست دەدەن و بەهەڵاتوو لە خزمەتی سەربازی، دادەنرێن.

ڕێگەی دووهەم یەکسانە بە سزای مردن، چوونکە ئەوکەسانەی کەنەیان ویستبوو سەرژمێر بکرێن، یاسای سەرژمێرەکە وای لێکردبوون کە بڕیاری مانگی ئۆگۆستی 1981ی ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕشی فەرمانڕەوا، کە سزای مردنی بە سەر سەربازە هەڵاتووەکاندا دەسەپاند، بیانگەرێنێتەوە.

هەر قۆناغێك لە ئەنفال، نزیكەی یەك نەخشەیان تێدا پەیڕەو كراوە.

بە شێوەیەكی جوودا، لە ئاسمانەوە بە هێرشێكی سەربازی كتوپڕ بوو لە دژی بنكە سەربازیەكانی ینك و پدك و سەنگرە بە هێزەكانیان.

كوكتێلی گازە كوشندەكانی موستارد (خەردەل) و ئەعساب، لەناوبەرتر بوون بۆ سیڤیلەكان وەك بۆ پێشمەرگە، چوونكە پێشمەرگەكان هەندێكیان ماسك و ئامرازیتری پارێزگاری كردنی سەرەتایی تریان هەبوو.

لە گوندی سێوسێنان (ئەنفالیدوو) زیاتر لە 80 سیڤیل كوژان؛ لە گوپتەپە (ئەنفالی چوار)، ژمارەی كوژراوان لە 150 كەس زیاتر بوو، لەوارا (ئەنفالی پێنج)، 21 كەس كوژران.

لە گەورەترین هەموو هێرشە كیمیاویكاندا ، كە بۆمباران كردنی شاری حەڵەبچەی كوردستان بوو، لە نێوان 3200 و 5000 لە دانیشتووانی كوژران.

حەلەبچە وەكوو شارێك لە ڕووی تەقینەوە بەشێك نەبوو لە ئەنفال، پەلاماردانەكە، لە تۆڵەی گرتنەوە بوو لە لایان پێشمەرگەكان بە یارمەتی پاسدارانی شۆڕشی حكومەتی كۆماری ئیسلامی ئێران، بەڵام بێ گوومان بەشێك بوو لە ژێنۆسایدی كوردستانیان.

كوشتن، ئەشكەنجەدان، لە گەڵ سیاسەتی خاك سووتاندن ، بەردەوام بوو، بە واتایەكی دیكە ئەو بابەتە ببوو بە مەسەلەیەكی ڕۆتینی ڕۆژانە لە باشووری كوردستان دا.

لە ساڵی 1975 وە، چوار هەزار گوندی كوردستان وێران كران ، بەلاینی كەمەوە تەنها لە ئەنفالدا، پەنجا هەزار خەڵكی دێهاتی كورد لەناو چوون و گریمانێكی زۆریش لەوە دایە كە ژمارە ڕاستیەكە، دوو ئەوەندەی ئەو ژمارەیە بوو بێت ، نیوەی خاكی كشتوكاڵی بەرهەمهێنەر چۆلكرا بوو.

باسی كراوە كە سەرجەمی ژمارەی ئەو كوردانەی كە بە درێژایی ئەودیكەدە (10ساڵ) كوژرابوون ، لەو كاتەوە كە پیاوە بارزانیەكان لەماڵەكانیان فڕێنران، تەواو شەش ئەوەندەی ئەو ژماریەیە.

شان بە شانی ئەمە ، علیحسن‌المجید ئازاد بوو ، بۆ گواستنەوەی بۆ ئەرك و كاری تر كە پێویستی بە لێهاتوویەتیە تایبەتییەكانی ئەوی كردبایە .

سەرەتا وەك پارێزگای كوێتی داگیركراو، و لە دواییشدا لە 1993 وەك وەزیری بەرگری عێراق.

" كوردستان، خاكی گوڵی بەهار و كێڵگە پڕ لە شەپۆلەكانی گەنم ، رووباری خێرا و گەلی پڕ لە مەترسی ناكاوە، ئەشكەوتی شاراوە و تاشەبەردی گەورەیە. سەرەڕای ئەمانە كوردستان ئەو خاكەیە كە ئاوازی ژیان تیایدایە ، بە پێوەندی نێوان خەڵكەكەو چیاكان پێناسە دەكرێ. لووتكەكان، یەك بە دوای یەكدا، بە درێژایی ساڵ بە بەفر داپۆشراون وتەیەكی كۆن هەیە دەڵێت: ((چیاكان تەخت كەن، كوردەكان لەیەكرۆژدا نامێنن))".

لە سەدەی شانزەهەمەوە هەتاكوو سەدەی بیستەم، ناوچەكانیان بە شێكی لە ئیمپڕاتووریەتی عوسمانی و فارسی پێكهێنا بوو، بڕیار وابوو كوردەكان بەدامەزراندنی ئیمپڕاتووریەتی عوسمانی، پاش شەڕی یەكەمی جیهانی و بەگوێرەی رێكەوتننامە سیڤەری 1920 ، سەربەستیان پێ درابایە .

بەڵام كاتێك بزوتنەوە ناسیۆنالیستیەكەی كەماڵ ئاتاتوركی باوكی دەوڵەتی توركیای تازە و یەكەم سەرۆكیشی، دەستی گرت بە سەر زەویەكانی كوردستاندا كە لە رۆژهەڵاتی توركیادا، ئەم بەڵێنییە بوو بە هەڵم.

كوردەكان جارێكی دیكە نیشتمانە شاخاویەكەیان دیەوە، ئەمجارە بەسەر چوار دەوڵەتی تازە دروست كراو دابەشكراوە (عێراق، سووریا، توركیا و دەوڵەتە دێرینەكەی ئێران).

هەر یەكێك لەم دەوڵەتانە ، كۆسپێكی لەبەردەم سەرهەڵدانی كەمینە كوردیەكەیدا، دروست كردووە و هەریەك لە گروپە كوردەكانیش دژی دەسەڵاتی حكوومەتە تازەكەی ناوەند، شۆڕشی بەرپا كردووە.
لەم نەریتەی شۆڕشی دا، هیچ ناوچەیەك بە ڕادەی باشووری كوردستان بەردەوام نەبووە.

گەر بڵێین ئەنفال، بەو هەموو ترسی و سامەشیەوە، تەواو دەگمەن و بێ وێنەیە، ئەوە دەبێتە هەڵەیەكی زۆر گەورە، چوونكە حیزبی بەعس لە ڕابوردوو لە زۆر بۆنەشدا مەرگە سات و كارەساتی زۆر ترسناكی بەسەر كوردا هێناوە.

بەر لە ڕووخانی ڕژێمی دیکتاتۆری سەدام حوسەین ، کاتێك پرسیارت ئاراستەی کوردەکانی باشووری کوردستان کردبایە سەبارەت بە ماوەیەك ئارامیی لە ژیانیاندا، هەوڵ کۆ باس لە سەرەتای ساڵەکانی دووهەم ڕژێمی حیزبی بەعس، پاش کودەتاکەی جولای 1968 دەکەن.

ئایدیۆلۆژی پانعەرەبی رادیکاڵی کە پارتەکەی لەسەر پێکهێنرابوو، دژ بە کوردە نا عەرەبەکان بووە، کە لە ڕووی کولتوور و زمانەوە سەر بە فارسەکان بوون.

کەچی رەژێمی پێشووی عێراق دەست پێشخەریەکی کرد، بە جێبەجێکردنی چارە سەرکردنێکی درێژ خایەن لە گەڵ کوردەکاندا.

رژێمی بەعس هەرگیز بێ پراگماتیزم نەبوو ، کاتێك پارتەکەیان هاتە سەر حووکم ، زۆر لاواز بوو، و نەیدەویست لە گەڵ سەرهەڵدانێکی تاقەتبەردا بکەوێتە ململانێ.
لەبەر ئەوەی، پاش 1968 ، زمانی پێداهەڵگووتن و بریقەداری پان عەرەبی تووڕدرا بۆ هەوڵێکی تازە بۆ پێکهێنانی قەوارەی عێراقێکی یەکگرتوو کە بەو هۆیەوە کوردەکان وەکوو شەرێك قەبووڵ بکرێن ، گەر بە تەواویش یەکسان نەبن.

حەموو مەسەلەکەش نەفت بوو، کە سەلماندی بووبووە پێ لەقەکەی ئەکیل سەبارەت بە ئۆتۆنۆمیەکە، کە سەددام حوسێن ئەندامی سەرکردایەتی شوڕش و بەرپرسیاری کێشەی کورد ، یاسای نوێ دابوو کە گەلێك دوور بوو لە بەیانەکەی 1970وە، و لە دیاریکردنی ناوچەی ئۆتۆنۆمی کوردوستاندا کە بە ئاشکرا ناوچە دەوڵەمەندەکانی نەفتی کەرکووك، خانەقین و جەبەل و سنجاری لێ دەرکردبوو.

لە گەڵ پرۆسەی ئۆتۆنۆمی یەك لە دوای یەکی 1970 ـ 1974 دا، رەژێمی عێراق ریفۆرمێکی بەڕێوەبردنی سەرجەمیی جێبەجێ کرد، کە بە هۆیەوە شانزە پارێزگاکان سەر لە نوێ ناونرانەوە و لە هەدنێ حاڵەتیشدا، سنوورەکانیان گۆڕدرا.
پارێزگای کەرکووکی کۆن ، کرا بە دوو بەشەوە و ناوچەی دەوری شارەکە خۆی، بە التامیم (خۆماڵی کردن) ناو دەبرردرا و سنوورەکانیشی سەرلە نوێ کێشرابوونەوە بۆ ئەوەی زۆرینەکەی عەرەب بێت .

پارێزگایەکی تازەی بچووکتر بە ناوی سەلاحەددین، لە شاری تەکریت و گوندی عۆجەی ، کە شوێنی لەدایکبوونی سەددام حوسێنە، پێکهێنرا .

ئەوەی ئاشکرایە هاوتەریبی نێوان سەددام و جەنگاوەری ئەفسانەیی چەرخەکانی ناوەڕاست، کەلە رۆژئاوا دا بە سەلاحەددین ناسراوە، هەموو شتێکی دەگەیاند، رێکەوت نەبێت.(هەرچەندە ئەوەی سەیروسەمەرەیە ، سەلاحەددین خۆی کورد بووە و وەکوو زۆر لە خزمەکانی، خزمەتی سوپای عەرەبانیان کردووە.

لە لایەکی دیکەوە (پدك)ە ، تەنها سەرچاوەی بەرهەڵستکاریی پێشمەرگەکان نەبوون بۆ رێژیمی پێشووی عێراق .
بەڵکوو لەناو خودی بزوتنەوەی کورددا، رەگی قووڵی هەبوو، ئەو رەگانەی کە چەندە مێژووی خێڵەکییان هەبووە و ئەوەندەش مەزهەبی بوون.

کارێزما بوونی نەمر ژنێراڵ مەلا مستەفای بارزانی، دەسترۆیشتن و هەروەها شێوەی سەرکردایەتیکردنی، جۆگەیەکی بەردەوامی نەیاری لە خودی پارتەکەیدا دروست کردبوو.

پاش هەرەسەکەی 1975 ئەم ململانێیانە سەر ئاو کەوتن. دەسەڵاتەکەی زربرایانی بارزانی وە یان (ئەوەی خەیانەتکار) ، هەروەکوو رەژێمی بەعسی حکومەتی پێشووی سەدام حوسەین بەم شێوەیە ناوی دەبردن ، هەر لە زووە لە لایان جەلال تاڵەبانییەوە رووبەڕووی بووە.

تاڵەبانی کە یاریدەرێکی کۆنی نەمر ژێنێراڵ مەلا مستەفا بارزانی و ئەندامێکی بیرۆی سیاسی پدك بووە ، بە بزووتنەوەیەکی چەپی عیلمانی رەگداکوتراوە لە ناو رۆشنبیرانی شاردا، هەوڵی دا جێگەی خۆی بکاتەوە.

لە ساڵی 1975 دا تاڵەبانی ئەو گۆڕانە رەسمیەی بە پێکهێنانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بە ئەنجانم گەیاند.

دوو ساڵ دواتریش پێکادان لە نێوان ئەو دوو گرووپە نەیارە دا سەری هەڵدا.
ئەو جیابوونەوە تاڵە هەتاکوو دوا دوو ساڵی شەڕی ئێران - عێراق، بە کارەساتی دڵتەزێنیان ناو برد و تا ئێستاش لە ناو مێژووی گەلی کورد دا وەک کارەساتی رەش تۆمار کراوە.

سەرەڕای ئەمەش، گرووپێکی دیکە ، بارودۆخەکەیان ئاڵۆزتر کردبوو، لە ساڵی 1979دا، یاریدە دەرێکی تری باڵا و کۆنی نەمر مەلا مستەفا، ناسراو بە مەحموود عوسمان، لە گەڵ کۆمەڵێك پێشمەرگە لە (ینك) جیابووە و پارتی سۆسیالیستی کوردستانی پێك هێنا لە هەمان

ساڵدا، هەروەها پارتی کۆمۆنیستی عێراقیش، چەکی دژی ڕێژیمی بەغدا بەرزکردەوە و لە باکووری شاری سلێمانی، لە هەمان ئەو دۆڵەی کە ینك ی لێبوو بارەگای دامەزراند.

تاڵەبانی بانگێشەی ئەوەی دەکرد، کە هێزەکانی شان بە شانی پارتی بەعس شەڕ بکات بۆ دەرپەڕاندنی داگیر کەران لە خاکی عێراق.
بۆ گۆستنەوەی ئەم دەرفەتە و بە هیوای بەلاخستنی هەمیشەیی کۆمەڵێک پێشمەرگەی پێگەیشتووەکەی تاڵەبانی بەلای بەغدادا، سەددام حوسێن بەڵێنی خۆی بۆ بەخشینی ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان، تازە کردبۆوە .

نزیکەی دێکەدێك دواتر ، ئەندامی وەفدەکەی (ینك) کە لە گەڵ ڕێژیمی بەغدا دا وتوویژی کردبوو، بەڕەواینی قسەکانی تارق عەزیزی ئەندامی ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕش و دواتریش وەزیری دەرەوە حوکومەتی ڕوخاوی بەعسی پێشووی عێراق گێڕابویەوە و گوتبووی: ئەو بە ئێمەی دەگووت ئەگەر ئێوە یارمەتیمان بدەن، هەرگیز لە بیرمان ناچێتەوە. بەڵام ئەگەر بەرهەڵستیمان بکەن ئەویش هەرگیز لەبیرمان ناچێتەوە و پاش ئەوەی شەڕی (ئێران و عێراق)یش تەواو دەبێت، بەتەواوی خۆتان و گوندەکانتان لە ناو دەبەین. لە ڕاستیدا ئەوە هەڕەشەیەکی بۆش نەبوو.

وتوویژەکان بە بێ ئەنجام بۆ ماوەی زیاتر لە ساڵێك درێژەی هەبوو. بەڵام هیچ کامیان گرینگتر نەبوو لە داواکاریە دووبارە کراوەکەی تاڵەبانی، سەبارەت، بە هەمان داواکاریە قبووڵ نەکراوەکەی مەلا مستەفای بارزانی، بە وەی کە ناوچەکانی کەرکووك و خانەقین، بە کێڵگە نەفتییەکانیەوە، بە بەشێك لە کوردستان دابنرێن.

لە ساڵەکانی دەستپێکی شەڕی دژی بە ئێران، ئەوەی ئاشکرا کرد کە عەسکەرە کوردەکان سەربازی بەرهەڵستکاریان تێدا پەیدا ببوو و لە چەندین بۆنەدا چەندین کورد کە لە خزمەتی عەسکەریدا بوون، لە جەیش دەردەهێنران و لە بەری ئەوە دەکران بە جاش.

زۆر لە موستەشارەکان، ئەم ڕۆڵە تازەیەیان لاخۆش بوو. کاتێك کە ژمارەی ئەو جاشانە لەسەر کاغەز گەیشتبوە ئەو پەڕی خۆی ، بەوەی کە رژیم 250000 جاشی لە ژێر دەستدا بوو بەڵام تەنها ژوومارەیەکی کەم چەکیان هەڵگرتبوو.

ئەو پیاوە کوردانە، لە بۆ ناسنامەیەکی مۆرکراوی جاشایەتی کە لە خزمەتی سەربازی بیانپارێزێت، ڕازی دەبوون کە موستەشارە کە سەرەڕای مانگانەکەی خۆی، مانگانەکانی

ئەوانیش بدات، کارێکی ئاسان بوو بۆ موستەشارێکی زۆزان کە بە 85 دینار (255دۆلار) بۆ هەر ((پسوولە))یەکی جاشێتی، سامانێکی گەورە پێکەوەنێت.
هاوکات پێشمەرگە واتە ئەو کەسانەی بەرەورووی مەرگ دەچنەوە ، هەوڵیان دەدا کە تەرازووی هێزە جێگیر و گەڕۆکە تێکەڵەکانیان، لە گەڵ دووژمندا بە لای خۆیاندا بخەن.

سەدان لە بچووکترین هێزەکانی پێشمەرگە ، بەواتایەکی‌تر مەفرەزەکان کەوتنە جەو لە کردن بە ناو ناوچە و دێهاتیەکاندا.

لە ناوچە شاخاویەکاندا، مەفرەزەیەك بۆی هەبوو، پێنج کەسی بێت، و لەناو گوندەکانیشدا کەمترین ژمارە کە پێویست بووبێت بۆ بەرگری کردنێکی سەر کەوتووانە پانزە کەس بووە.

لە سەرەتای ساڵی 1987 دا، تەنها ئەو شوێنانەی باشووری کوردستان کە بەغدا کۆنترۆڵی کاریگەری بەسەریان دا هەبوو، شارەکان، شارۆچکەگەورەکان ، ئۆردووگاکان و ڕێگا قیرتاوکراوەکان بوو وەکی دیکە دەسەڵات بەسەر ناوچە و دێهاتەکاندا، لە نێوان پدك لە باکوور و ینك یش لە باشووردا تا رادەیەك بەشکرا بوو.
هەرچەندە ڕژێم لە دەمێکەوە ناتۆرەی خەیانەتی لە پدك نابوو، بەڵام لەم کاتەدا ئەو نیشانە شوومانەی بەدی دەکران کە ینك یش هەروەها وەکوو جێگری سوپایی و سیاسی هێزێکی بێگانە کە عێراق لە گەڵیدا لە شەڕدا بوو، کاری دەکرد هەر بۆیەش لەو کاتە بە دواوە، گرووپەکەی تاڵەبانی بە رەسمیی بە " عملاو ایران" واتە (بەکرێگیراوانی ئێران) ناودەبران ئەمەش زاراوەیەك بوو، سەددام حوسێن خۆی دایهێنابوو.

لەوانەیە سووکایەتی پێکردنەکان ، کەلە راستیشدا یەکێك لە ئامانجەکان لەسەر ئەو بیانووە بوون ، چوونکە لە بەشی دووهەمی ساڵی 1986دا ، هاوکاریکردنی ئێران و ینك ببو بە راستیەك.

هەرچەندە پدك لە مێژەوە ڕێگەی ئێرانی لەبەردەم داوە کە شوێنێکی ئارام کرا بووە، ینکیش لەم کاتەدا هەستی بەوە دەکرد کە هیچ چارە و ئەلتەرنەتیڤێکی نییە ئەوە نەبێ کە وەکوو ئەو بکات.

لە کوردوستانێکی چوار دەورە گیراودا، خەبات کردن هەرگیز سەرکەوتن بە دەست ناهێنێت بە بێ یارمەتی دراوسێیەکی دۆست. (هیچ ڕێگایەك نەبوو بۆ ئەوەی خواردەمەنی و زەخیرەمان بگاتێ، هیچ یارمەتیەك نەبوو بۆ بریندارەکانمان و هیچ ڕێگەیەکیش نەبوو بۆ دەرەوەی ئەو ناوچەیەی رزگارمان کردبوو.) ئەمە قسەی نەوشیروان مستەفا ئەمین بوو، کە

لـــــەوكاتــــــەدا جێگـــــری فـــــەرمانــــدەی ینـــك بـــــوو و هــــــەروەهــــــا وتـــــی:
((ئێران پەنجەرەی ئێمە بوو بۆ جیهان)).

لە ئۆكتۆبری 1986دا ، ینك و حكوومەتی ئێران گەیشتنە ڕێكەوتنێكی سەرجەمیی لەسەر هاوكاریكردنی سیاسی و سەربازی.

هەر دوو لایەنەكە لە سەر ئەوە ڕێكەوتن كە لە سەر شەڕ كردن دژی ڕژیمی عێراق بەردەوام بن هەتا وەكوو سەددام حوسێن دەكەوێت و هەر دووكیان بەڵێنی ئەوەیان دا كە ڕێككەوتنی یەك لایەنە لەگەڵ بەغدا دا نەكەن.

ئەگەر هەر كام لە دوو لایەنە كە هەڕەشەی عەسكری رووی تێكرد، لایەنەكەیتر بەرەی دووهەم بكاتەوە بۆ لابردنی گوشار لەسەر ئەویتر.
ئێران رازی بوو بەوەی كە چەك، یارمەتی پزیشكی و پارە بۆ ینك تەرخان بكات و لە هەمان كاتیشدا پێی لە سەر ئەوە دادەگرت كە ڕێژیمێكی ئیسلامی لە بەغدا دابنرێت.

ئەنجامەكانی ڕێكەوتنەكە تا رادەیەك زوو بەدەركەوت، بەوەی كە لە 10ی ئۆكتوبەردا، گروپێك لە پاسدارانی شۆڕشی ئێران بە هاوەڵی پێشمەرگە كوردەكان لە كێڵگەكانی نەفتی قووڵایی عێڕاقیاندا.

لە هەمان كاتدا، ئێرانیەكان لە بەردەم تووڕەیی ئاشكرای عێڕاقدا، كەوتنە نێوانەوە بۆ پێكهێنانی ڕێككەوتنێك لە نێوان ینك و پدك دا بۆ كۆتایی پێكهێنانی بەربەرەكانی و دووژمنایەتییە لە مێژینەكان، پێكهاتنەكانی تاران، گۆڕانێكی رادیكاڵی هێنایە هەڵوێستی ڕێژیمی عێڕاقەوە.

حكومەتی پێشووی عێراق لەگەڵ ئەوەشدا كە لە شەڕی دژ بە ئێراندا باڵا دەست بوو ، بەڵام وەزعی ئەمینی لە نێو سنوورەكانی خودی خۆیدا زۆر خراب لە دەست دەرچوو بوو.

لە كاتی دەستپێكردنەوەی شەڕ لەگەڵ ینك دا لە 1985 دا، كاروبارەكانی كوردستان لە لایەن" محمد حمزە الزبیدی"، سەرۆكی پێشووی بیروی باكووری سەر بە ڕێكخراوی حیزبی بەعسەی حكومەتی ڕوخاوی سەدام حوسەین ، چاودێری دەكرا.

الزبیدی، پاش پێداچوونەوەیەكی تەواوی دۆخی ئاسایش لەناوچەكەدا، فەرمانی پێكرا كە لە ماوەی شەش مانگدا بارودۆخە كە بگێڕێتەوە ژێر كۆنترۆڵی خۆی و كاتێك كە ئەو شەش

مانگەش تەواو بوو، شەش مانگی دیکەش درێژ کرابۆوە ، کەچی بارودۆخەکە هێشتا هەر بەردەوام بوو لە تێکچووندا و لە سەرەتای ساڵی 1987دا، بەغدا بڕیارێکی توند و بێڕەحمانەتری دا.

لەو کاتە بەدواوە، هەموو ئەو کەسانەی کە لە ناو چیاکانی کوردوستاندا دەژیان و کشتوکاڵیان دەکرد ، بە دووژمنی بەکرداری دەوڵەت دادەنران، ئەوەش لەبەر هیچ شتێک نەبوو جگە لە مەسەلەی ئیتنیکیان و بوونیان لە نیشتمانی باب و باپیریاندا.

چۆنییەتی جێ بە جێ کردنی شاڵاوی ژێنۆسایدی ئەنفال

شاڵاوی ئەنفال پێویست بە هەشت زنجیرەی بە کۆمەڵی لە هێرشی میلیتار هەبوو، کە لە شەش ناوچەی جوگرافی جیاجیادا، لە نێوان کۆتایی فێبرەوەر و سەرەتای سێپتەمبەری 1988دا ، جێبەجێ کرا.

سەرتاپای فەرماندەیی هەموو ئۆپۆراسیۆنەکە، لە دەستی بیرۆی باکووری رێکخراوی حیزبی بەعس دابوو کە بنکەی بارەگاکەی لە شاری کەرکووکدا بوو و هەروەکی پێشتر باسمان لێکرد ، لە پاش مارسی 1987وە علی حسن المجید سەرۆکایەتی دەکرد.

لە بەرچەند هۆیەك، دانانی المجید لە لایەن سەدام حوسەینەوە زۆر گرینگ بوو.
هەتا وەکوو سالّی 1987 سیاسەتی میلیتاری دژ بە کوردەکان لە لایەن فەیلەقی یەك و پێنج کە بنکەیان لە کەرکووك و هەولێر دا بوو، دادەنرا.

بەڵام لەم کاتەدا، حیزبی بەعس خۆی بەرپرسیارێتی راستەوخۆی لایەنەکانی سیاسەتی بەرامبەر بە کوردەکانی ، گرتبووە دەست.

هەروەها دەسەڵاتی المجید، چارەسەرکردنی کێشەی کوردستانی کردبووە بایەخ پێدانی بازنەی هەرە بەهێز و قووڵی عێراق ، کە تۆڕە چنراوەکەی پەیوەندی خێزانەکانی لە شاری تەکریتدا، بە سەرپەرشتی شەخسی سەددام حوسێن، سەنتەری گرتبوو.

المجید، تەنانەت بە پێوانەکانی دەزگای ئەمنی بەعسیش، شۆرەتێکی تایبەتی لە دڕندایەتیدا هەبووە.

بە گوێرەی گێڕانەوەی (شەخسی) کۆنە مستەشارێك کە پەیوەندەی هەمیشەیی لە گەڵدا هەبووە، دەڵێت: المجید زۆر لە سەددام سەرکەشتر بوو و هیچ رێزی خەڵکیشی لانەبوو، ئیشکردن لە گەڵیدا زۆر زەحمەت بوو، زۆر گێل و تەنییا فەرمانەکانی سەددام حوسێنی جێبەجێ دەکرد.

عەلی کیمیایی لە رابوردوودا،سەر بە هێزی پۆلیس بووە و پاشانیش وەک وەزیری بەرگری لە حکومەتی پێشووی سەدام حوسەین دا کاری کردووە ، بەلای ئەو کورد و سەگ بەرابەری یەک بوون .

(HRW/MEبە گێڕانەوەی تیمی تۆێژەرانی): کاتێك عەسکەرە بەعسیەکان داوایان لە المجید دەکرد کە تەرمی کوردە کوژراوە و ئەنفال کراوەکان بە رەسمی و بە ئایین ئیسلامەوە بنێژن، المجید تۆڕە دەبوو و بە دەنگێکی بەرز و زۆر ترسێنەر کە ئێستاش ئەو دەنگە لەناو چەند شریتێك کە خۆی زەبتی کردۆتەوە، ماونەتەوە.
دەیگوڕاند و دەیگووت: (سەگ هیچ ماڤێکی بە ئیسلامەوە نییە).

ئەوەی ئاشکرایە، عێراق بوو کە لە ساڵی 1980دا شەڕی هەڵگیرساند و هەر عێراقیش بوو کە مافی ئەوەی بە خۆی دابوو شەڕەکە ئەو ماوە زۆرە هەشت ساڵە بخایەنێت.

کەچی لەگەڵ ئەوەشدا، ئێرانییەکان لە چەندین شوێندا توانییان عێراقییەکان بخەنە حاڵەتی بەرگرییەوە.

لە ساڵی 1983دا ، هێزەکانی ئێران شارۆچکە و سەربازگەی گرینگی سەر سنوور، حاجی عومەڕان کە لە رۆژهەڵاتی شارۆچکەی رەواندوز دایە یان، گرت.

لە روانگەی ئێرانەوە، مەبەستی سەرەکی شەڕەکە، ئەو هێرشەیان بوو بە ناوی (الفجری 8)ەوە ، لە فیبرەوەری 1986دا کە بریتی بوو لە پەلامارێکی کتوپڕ و بەو هۆیەوە زۆنگاوی نیوە دورگەی (فاو)ی گرت و بەمەشی رێگەی عێراقی، بڕی بۆ کەنداوی ئێران ناسراو بە فارس .

ئێران، پاش سەرکەوتنە تازەکەی لە فاودا، کە زیانێکی زۆر گەورەی بە سوپای عێراقیان گەیاند،(مەیلی ئەمریکای بۆ بەهێزکردنی عێراق زیاتر کرد) لە باکوور لە ناو چیا بەردەڵانییەکانی باشووری کوردستاندا، بەرەیەکی تریشی کردەوە.

بۆ ماوەی زیاتر لە شەش ساڵدا، رێژیمی پێشووی عێراق کۆنترۆڵی دی فاکتۆی بە سەر زۆری ناوچە دێهاتیەکانی باکووری بۆ پێشمەرگە جێهێشبوو ، پاشانیش کە هێزەکانی بێگانە هەڕەشەی داگیر کردنی زیاتری ناوچە سنووریەکانی دەکرد، دەبوو رووی هێزی زۆر پێویست لە بەرەی باشوور لە دەوری (بەسرە)، بگۆڕدرابا.

لە کاتێدا کە مەبەست لە هێرشە کتوپڕیەکەی پاسدارە ئێرانیەکان لە ئۆکتوبری 1986، بۆ تێکدانی ئەعسابی فەرمانڕەوا عێراقیەکان بوو، کێڵگە نەفتییە زیندووەکانی کەرکووکیش کە نزیکەی سەد میل لە سنوورەوە دوورن، لە مەترسی دوور نەبوون.

سەبارەت بەو هەڕەشە تەواوەی ئێران کە لەم قۆناغە درەنگەی شەڕەکەدا، رووبەڕووی عێراق ببۆوە، مشتومڕێك لە نێو هاوەڵە لێکۆڵەرەکاندا پەیدا ببوو .

بێگوومان هێرشە گەورەکەی ئێران بە ناوی کەربەلاوە بۆ دەریاچەی ماسی لە بەسرە لە جانوەری 1987دا ، دوا بە کارهێنانی تاکتیکی شەپۆلی شەڕ بە ناردنی دەیان هەزار مەشق

خراپ پێکراو بە ناوی بەسیج بوو کە هەروەکوو تارانیش دانی پیدا هێنابوو کە بەرئەنجامی زیانەکانی لە تواناندا نەبوو.

لە 12ی فیبرەوەی دا ، هێزەکانی ئێران بە هێرشێکی سووك ئاسا و بە کۆدی (فەتحی 4)ەوە ، گەڕانەوە بۆ ناوچەی حاجی عومەران، بۆ ئەمەش، هەندێك کەس لەو باوەڕە دان کە ئەوە پەلامارێکی راستەقینە نەبوو، بەڵکوو جووڵانەوەیەکی بادانەوە بوو بۆ مەبەستی پروپاگەندە.

سێ حەفتە دواتر، لە 4ی مارسی دا هێرشێکی تازە و لە ناکاویتری ئێران، کە کۆدی یەکەمیان بە ناوی (کەربەلای 7)وە بوو، توانی لەگەڵ هێزێکی هاوبەشدا کە ئەم جارە پێشمەرگەکانی پدك و ینك یشی تیدا دابوو، توانی بووکە هەشت کیلۆمەتر بێتە ناو خاکی عێراقەوە لە رۆژهەلاتی رەواندزەوە.

رێژیمی عێراق بەو نیشانانەی سەر لە نوێ دروستکردنەوەی پێلانگیرانە هار ببوو، بە تایبەتی لە بەر ئەوەی کە لەم کاتەدا هەر دوو پارتە نەیارەکەی کوردستانی بەرەوڕوو بوو.

لە 13ی مارسدا، لە چاوپێکەوتنێکی دەگمەندا لە گەڵ رۆژنامەنووسێکی بێگانە دا، هاشم حەسەن عەقراوی وەزیری دەوڵەتی حکومەتی پێشووی عێراقی ، کوتبووی: (ئەو ئێرانییانە هەوڵ دەدەن ئەو خەڵکانە بۆ جێبەجێ کردنی کاری پیسدا بەکار بهێنن و لە بەر ئەوەی جوگرافیای ناوچەکە شارەزان ، بە هەموو چوونە ناوەوە و دەرەوەکانیدا، ئێرانیەکان تەنییا وەکوو چاوساغ بۆ پاسدارەکانی خومەینی و هێزەکانی ئێران بەکاریان دێنن).

لەو کاتەدا کوردەکان ، تەنانەت بە ئاشکرا دەستیان بە باسکردن لە دابەشکردنی عێراق کردبوو .

لە 14 یان 15ی مارس دا سەددام حوسێن سەرۆکایەتی کۆبوونەوەیەکی زیاتر لە پێنج سەعاتی سەرکردایەتی گشتیی هێزە چەکدارەکانی کرد بوو .
علی حسن المجیدیش، هەروەها لەوێ ئامادە ببوو ، پێویست بوو وەسفی بێگانەیەك بۆ ئەوەی کە لەو کۆبوونەوە نهێنێتە دا چی روویدا بوو بە باشی بخرێتە بەرچاو، بەڵام بە پێی لایەنی کەم دووان لەو کەسانە، سەدام حوسەین بە ئەفسەرە گەورەکانی راگەیاندبوو کە ئەو بە هۆی هیلاکیەوە مەترسی لە تێکشکاندنێك هەبووە.

له 18ی مارسدا ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕش و سەرکردایەتی هەرێمایەتی حیزبی بەعس بە یەکەوە بڕیاریان دا، کە علی حسن المجیدیش دابنێن بە سکرتێری گشتی بیرۆی باکووری رێکخراوی حیزبی بەعس.

نەوەکانی پێش المجید، سعدی مهدی صالح و محمد حمزەالزبیدی، بۆ ماوەیەکی زۆر لەبەر رێگەیان دا بۆ کێشەی کورد پەسیف بن، بەڵام المجید هەڵەکانی ئەوانی دووبارە نەدەکردەوە.

شریتی ڤیدیۆ رەسمیەکەی بۆمبارانکردنی دۆڵی بالیسان کە یەکێك لە جاشەکان تۆماری کردبوو، پێشانی دەدات کە چۆن عەمودی دوکەڵی سپی، خۆڵەمێشی و مۆرتابە هوروژم لە بەرزاییەکانەوە بەم لاو ئەو لادا دەهاتە خوارێ.

کەمە بای شەماڵێکی ئێوارانەی فێنکیش، کە لەو لای چیاکانەوە هەڵیکردبوو، بۆنی نامۆی لەگەڵ خۆیدا دەهێنا.

ـ یەکەم جار خۆش بوون، لە بۆنی گوڵ و گوڵزار دەچوون و یان وەکوو سێو و سیر بەلای خەڵکانیترەوە.

کەچی هێشتا شایەتیتر دەڵێن کە بە شێوەیەکی کەمتر، بۆنی دەرمانی مێش و مەگەز کوژ بووە.
ژنێکی بە تەمەنی خەڵکی بالیسان ووتی: بەڵام ئەوکاتە ((هەموو دنیا تاریك بوو، بە تاریکی داپۆشرا بوو، نەمان دەتوانی هیچ شتێك ببینین و لە توانامانا نە بوو یەکتریش ببینین، هەروەکوو تەم وا بوو، دوای ئەوەش هەموو کوێر بووین)) هەندێ رشانەوە، دەم و چاویان رەش هەڵدەگەڕا، خەڵکەکە هەستیان کرد ژێر باڵیان هەڵدەئاوسا و ئازارێکی زۆری هەبوو و ژنانیش ژێر مەمکیان هەر بەو شێوەیەی لێ بەسەر هاتبوو.

دواتر مادەیەکی زەردی ئاوی لە چاویانەوە دەر دەچووە دەرەوە، زۆرکەس لەوانەی رزگاریان بوو، بۆ ماوەی زیاتر لە مانگێك دوچاری نارەحەتی پڕ لە تێکچوونی بینین بوون و یان کوێر بوونی تەواویان چێشت.

لە شێخ وەسان، رزگار بووەکان ژنێکیان بینی بوو، بە کوێری بەولاو ئەولا دا دەکەوت و بە توندیش سەری منالەکەی گرتبوو و نەیدەزانی کە منداڵەکەی مردووە.

هەندێ لە گوندنشینەکان رایان دەکردە ناوچیاکان و لەوێ دەمردن.

پێنج رۆژ پاش هێرشە کیمیاویەکەی دۆڵی بالیسان، هێزەکانی پیادە و بلدۆزەر، چوون بۆ کاوڵکردنی سەدان لە گوندەکانی کوردستان.

بە پێی ئامارە رەسمیەکان، سوپا بە لایەنی کەمەوە 703 گوندی لە کامپەینەکانی 1987دا ، لە نەخشەدا هێشتبوو.

لە مانە 219 گوند لە ناوچەی هەولێر و 122 لە دەشتە پڕ گردولکەکانی ناسراو بە گەرمیان لە باشووری رۆژهەلاتی کەرکووك و 320 لە ناوچە هەمەجۆرەکانی پارێزگای سلێمانی و دواتریش لە بادینان .

کۆمەڵەی کورد کە دەزگایەکی خزمەتگوزاری و ئاوەدان کردنەوە و گەشە پێدانی کوردستان خۆجێییە پەنجا گوندی لیست کردووە کە لە پارێزگای دهۆك دا وێران کراون.

نامەیەکی دیکە ، کە بەناوی ئەمنی سلێمانی لە چاپ دراوە : بە ژمارەکەی س ـ ت 21308، لە بەرواری 16ی سیپتەمبەری 1989دا و بە زۆر نهێنی پۆلێن کراوە ، باسی گوللەبارانکردنی ئاشکرای پێنج (تاوانبار) دەکات کە بەردەم خەڵکیدا بە هۆی (پەیوەندییان بە رێکخراوەکانی ناوخۆی بە کرێگیراوانی ئێران) کە لەلایان تیمەکانی تیربارانکردنەوە ئەنجام دراون .

گوللەبارانکردنە کە لە 24 ئۆکتۆبەری 1987 دا ، بە ئامادەبوونی لێپرسراوانی ئیستیخبارات و حیزبی بەعسەوە ، جێبەجێ کراون.

پاش ماوەیەك بڕیاری ئەوە دراوە کە پێویستە هەر سێ خێزانی تاوانبارەکان ... بە شێوەیەکی نهێنی ئێعدام بکرێن .

لەم کاتە دا بریندارە سیڤیلەکانیش گوللەباران دەکران، ئەمەش لە نامەیەکی دەستووس (ژ: 3324) لە 14ی مەی دا، لە بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی شاری حەلەبچە، لە باشووری رۆژهەلاتی باشووری کوردستان دا بۆ ئەمنی سلێمانی دەبینرێت.

ئەم نامەیە درێژەی تەواوی ئۆپۆراسیۆنێك دەخاتە پێش چاو ، کە دژی گەڕەکی کانی ئاشقان ئەو شارە کراوە.

بە فەرمانی فەیلەقی یەکی سوپا و ئامۆژگاریەکانی علی حسن المجید بوو کە سیڤیلە بریندارەکان ئێعدام دەکران ، پاش تەئکیدکردنی دژایەتییان، بۆ دەسەڵاتداران ، لەگەڵ ڕێکخراوی بەشەکانی ئەمن و پولیسی، مەرکەزی ئسیتیخبارات و بۆ بەکارهێنانی بۆلدۆزەر بۆ تەختکردنی گەڕەکی کانی ئاشقان.

علی حسن المجید خۆی لە بەرواری 3ی جون 1987دا، نامەیەکی ئیمزا کردووە ئەم ئامۆژگاریە بۆ دەزگای سیڤیل و عەسکەریەکان نێردراوە، لەوانە: فەرماندەکانی فەیلەقی یەك و پێنجی سوپا، ئەمنی ناوچەی ئۆتۆنۆمی، ئیستیخبارات و موخابەرات، دەقەکەش ئەم خاڵانەی خوارەوەیە:

1. بە تەواوی قەدەغەیە کە هەموو خواردەمەنێك، یان خەڵك یان ئامێر بگەنە ئەو گوندانەی کە لەبەر هۆی ئەمینی قەدەغە کراون، کە لە قۆناغی دووهەمی گوند کۆکردنەوەکاندا. هەرکەسێکی بیەوێت بێتەوە، ڕێگەی پێ دەدرێ بگەڕێتەوە ڕێزی نیشتمانی، بە هیچ جۆرێك ڕێگە نادرێت بە کەسووکاریان پەیوەندیان پێوە بکەن، تەنها بە ئاگاداری دەزگا ئەمنیەکان نەبێت.

2. بوونی ئەو خەڵکانەی لە قۆناغی یەکەمدا ڕاگوێزراون لەناو ئەو ناوچانەش کە لە قۆناغی دووهەم دان تا وەکوو 21جون ی 1987.

3. ئەوەی کە پەیوەندی بە دروێنەوە هەیە: پاش کۆتایی زستان کە پێویستە پێش جولای تەواو بێت کشتوکاڵکردن (لە ناوچەکەدا) لە زستانی داهاتوو و وەرزەکانی هاویندا ڕێگەی پێ نادرێت، ئەمیش لەو ساڵەوە دەست پێ دەکات.

4. مێگەل بردن بۆ لەوەرگا لەم ناوچانەدا قەدەغەیە.

5. پێویستە هێزە چەکدارەکان بە پێی ئەو دەسەڵاتەی هەیانە، هەر مرۆڤێك یان ئاژەڵێك لەم ناوچاندا هەن، بکوژن، ئەم ناوچانانە بە تەواوی قەدەغەن (جەخت کراوەتەوە).

6. بەو بڕیارە، ئەو کەسانەی کە ڕاگواستن بۆ ئۆردووگاکان دەیانگرێتەوە، ئاگادار دەکرێنەوە و ئەگەر هەر سەر پێچیەکیش بکەن، واخۆیان تەحەمولی هەموو بەر پرسیاریەك دەکەن.

ئەو فەرمانە، دواتر بە شێوەی ئاشکرا ناردرا بوونەوە بۆ پلەکانی خوارەوەی زنجیرەی فەرمانده‌یی.

هەتا رادەیەك دەگەڵ بارودۆخی زاڵ بەسەر نەتەوەی چەوساوە و هەمیشە زیندووی کورد دا ئاشنا بووین کە دیارە مەبەستی سەرەکی ئەم بەرهەمەش تەنییا گەیاندنی کورتە زانیاریەکە لە شاڵاوێکی مەزن و پڕ باسی ئەنفال کە بێ گوومان گەورەترین جۆری ژێنۆیسایدە کە گەلی کورد ڕووبەڕووی بۆتەوە .

هەروەها بە کورتی و سەرجەمی ئەم بابەتە جێی سرنجە کە شوێن و کاتی کارەساتی ئەنفال بەم جۆرە بەسەر گەلەکەماندا هاتوون:

ئەنفالی یەك: گەمارۆدانی سەرگەلۆ و بەرگەڵو ـ23ی فێبرەوەری ـ 19ی مارسی 1988.
ئەنفالی دوو: قەرەداغ ـ 22ی مارسی ـ 1ی ئەپریلی 1988.
ئەنفالی سێ: گەرمیان 7ـ20ی ئەپریل 1988.
ئەنفالی چوار: دۆڵی زێی بچووك 3ـ8ی مای 1988.
ئەنفالی پێنج و شەش و حەوت: دۆڵ و چیاکانی شەقڵاوە و ڕەواندز.
ئەنفالی هەشت: ئێعدام کردنی بە کۆمەڵ لە بادینان.

بەم ئاواتە کە لە داهاتوویەکی نزیکدا لە شکستەکانی رابردوو وانە وەربگرین و بە سارێژکردنی برینە کۆنەکانمان سەربەرزی و زانست بۆ گەلەکەمان بە دیاری بێنین، لێرەدا وتارەکەم تەواو دەکەم.

تێبینی:
ئەم نوسراوەیە بە کەڵک وەرگرتن لەم سێ سەرچاوەیەی خوارەوە ئامادە کراوە :
1- جامعە شناسی سیاسی – دوکتور حسین بەشیریە.
2- عێراق و تاوانی ژێنۆسایید ، شاڵاوی ئەنفال دژی کورد – جەمال میرزا عەزیز
3- ئەنفال(کارە سات ، ئەنجام و رە هەندەکانی) – یۆسف دزەیی

* ئەم سەرچاوانە بەر لە ڕووخانی ڕێژیمی دیکتاتۆری بەعس نووسراون